

قصه های مسعودیه

قصه های مسعودیه

تهران در آینه یک عمارت

بهنام ابوتراییان

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه:	ابو ترابیان، بهنام، ۱۳۶۱
عنوان و نام پدیدآور:	قصه های مسعودیه، بهنام ابو ترابیان
مشخصات نشر: نشر تاریخ ایران ۱۳۹۵	مشخصات ظاهری: ۲۶۵ ص، مصور.
شابک: ۷-۱۳-۶۰۸۲-۹۶۴-۹۷۸	وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: عمارت مسعودیه (تهران)	موضوع: معماری -- ایران -- تهران
موضوع: Architecture, Iran, Tehran	موضوع: آثار تاریخی
موضوع: Iran, History, Qajars 1779-1925	ایران -- تاریخ -- قاجاریان ۱۳۴۴-۱۱۹۳ ق
رده بندی کنگره:	۱۳۹۵ الف ۲ / ۸۴ / ۲۰۷۹ DSR
رده بندی دیوبی: ۹۵۵/۱۲۲	شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۰۲۶۰۳

با همکاری مالی

نشر تاریخ ایران (شرکت سهامی خاص)

تهران، خیابان فلسطین، ساختمان ۱۱۰، طبقه سوم، شماره ۳۰۴، تلفن: ۶۶۴۶۳۰۳۰

قصه های مسعودیه

بهنام ابو ترابیان

حروفچینی، صفحه آرایی و نظارت: نشر تاریخ ایران
طرح جلد: نازنین کنی
لیتوگرافی، چاپ، صحافی: جنگل
چاپ اول: ۱۳۹۵
تیراژ: ۱۵۰۰
شابک: ۷-۱۳-۶۰۸۲-۹۶۴-۹۷۸
ISBN: 978-964-6082-13-7
حق چاپ محفوظ و در اختیار نشر تاریخ ایران است.

تقدیم به رضاقلی خان سراج‌الملک

دکتر باقر آیت‌الله‌زاده شیرازی

و تمام آنان که برای ساخت، حفظ، و احیای عمارت مسعودیه زحمت کشیده و می‌کشند...

سخن حامی کتاب

عمارت مسعودیه نمونه‌ای است کمیاب از میراث فرهنگی معاصر، از این بابت که چون آیینی‌ای تمام قد تاریخ دو قرن اخیر را در خود به نمایش درمی‌آورد؛ از نخستین بیلاقات تا پایتخت شدن تهران، از گسترش شهر در دوره صفوی تا باغ نظامیه، از مشروطه تا به توپ بستن مجلس و ورود مدرنیسم، از وزارت معارف تا موزه و کتابخانه ملی و از انقلاب اسلامی تا وضع حاضر؛

از این لحاظ این عمارت، ظرفیتِ دراماتیکِ بسیار بالایی دارد و یکی از ویژگی‌های بارز عمارت مسعودیه همین رویدادهای تاریخی است که در آن اتفاق افتاده و هرکدام به نحوی در شکل‌گیری تاریخ معاصر نقش داشته‌اند.

شایان ذکر است با آنکه برخی از نهادهای مهم علمی و فرهنگی کشور در این مکان شکل گرفت، متأسفانه سال‌های متمادی درب این عمارت به روی عموم مردم بسته بود از این‌رو مردم تهران شناختی از این مجموعه نداشتند و بر این اساس شناساندن این عمارت تاریخی به عنوان بخشی از هویت تاریخی تهران همواره دغدغه ما بوده است.

از این‌رو تصمیم گرفتیم در راستای شناخت تاریخ و هویت این مجموعه ارزشمند با انجام یک کار پژوهشی مفصل، قدمی برداریم و نتایج آن را در قالب کتاب «**قصه‌های مسعودیه**» در اختیار علاقه‌مندان به میراث فرهنگی و تاریخ کشور عزیزمان قرار دهیم.

لازم است در اینجا از پژوهشگر و نویسنده توانا جناب آقای مهندس بهنام ابوترابی‌ان که در این امر همت بلندی داشتند و همچنین جناب آقای التفت شکرآذر که مشاور و ناظر کار بودند و نیز نشر تاریخ که نهایت همکاری را برای چاپ این اثر انجام دادند مراتب سپاسگزاری خود را ابراز نمایم.

مهدی تجربشی

مدیر عمارت مسعودیه

فهرست

فهرست.....	۹
پیشگفتار.....	۱۱
راهنمای مسعودیه.....	۱۳
مسعودیه، قصر رویاهای بر باد رفته.....	۱۴
جایی میان جالیزها.....	۱۴
نزدیکی های دروازه شمیران.....	۱۶
اندرونی باغ نظامیه.....	۱۷
مسعود میرزا؛ از یمین الدوله تا ظل السلطان.....	۲۳
رضاقلی خان سراج الملک.....	۲۷
استاد شعبان معمارباشی و اندکی راجع به معماری مسعودیه.....	۳۲
حیاط های کارگزاران.....	۳۲
اندرونی و آغاباشی.....	۳۴
باغ بیرونی و عمارت دیوانخانه.....	۳۸
گلدان های مسعودیه.....	۴۲
صورت مثالی افسر فوج جلالی.....	۴۴
عمارت مشیریه.....	۵۶
بهارخواب عمارت مشیریه.....	۶۱
بهترین زیرزمین روی زمین.....	۶۸
عمارت حکیمیه.....	۷۰
میرزا تقی خان انصاری کاشانی حکیم باشی ظل السلطان.....	۷۱
آتش سوزی بزرگ در مسعودیه.....	۷۶
میرزا حسین خان آزاد.....	۷۷
مسعودیه تنهاست.....	۷۹
چراغانی سردرب کالسکه؛ خانه مستبد یا مشروطه خواه؟.....	۸۸
ترور شاه پشت گوش مسعودیه.....	۹۴
یوم التوب و پنجره های سر درب پیاده.....	۹۹
اثاث و مبلمان عمارت دیوانخانه.....	۱۰۳
شمشیر لیاخوف در حوضخانه مسعودیه.....	۱۱۰
مسعودیه بی مسعود.....	۱۲۲
مسعودیه به جای وثیقه.....	۱۲۷
قصر مسعودیه از پای معارف سر بلند.....	۱۳۳

از فروپاشیده تا اونیورسیته	۱۳۳
وزارتخانه معارف؛ کتیبه مرموز در حوضخانه	۱۳۶
تغییرات وزارتخانه در مسعودیه	۱۳۸
دانشکده طب و حقوق دانشگاه تهران در حیات کارگزاران	۱۴۵
تالار آیین مسعودیه؛ نهالی که ثمرات شیرین داشت	۱۴۷
آرامگاه فردوسی و انجمن آثار ملی	۱۴۹
انجمن ادبی ایران	۱۵۱
موزه ملی ایران	۱۵۲
کتابخانه ملی و مجله «تعلیم و تربیت»	۱۵۷
مسعودیه؛ میراث فرهنگی	۱۶۰
گشتی حوالی مسعودیه	۱۶۷
سر تخت بربری ها	۱۶۷
نان بربری و سرتخت بربری ها	۱۷۰
کیمیاگران و کوچه بربری ها	۱۷۰
عکاسخانه میرزا عبدالباقی	۱۷۴
خیابان چراغ برق	۱۷۶
چراغ های گازی مسعودیه	۱۷۶
دکان احمد خیامی در بازار لوازم یدکی شهر	۱۷۸
محلّه شاه آباد	۱۸۱
راسته کتابفروشان	۱۸۶
دبیرستان سیروس	۱۸۷
چاپخانه مظاهری و ترور محمد مسعود	۱۹۱
قیام ۳۰ تیر و دفتر حزب زحمتکشان	۱۹۸
مهد کودک پُرسابه	۲۰۵
چند گوشه از باغ نظامیه	۲۰۸
دفتر روزنامه باختر امروز	۲۱۰
کافه لقانطه	۲۱۵
دفتر حزب جمهوری اسلامی	۲۱۹
مروری کوتاه بر تاریخچه مسعودیه	۲۲۳
منابع	۲۲۹
پی نویس	۲۳۱
فهرست اعلام	۲۴۹

پیشگفتار

عمارت مسعودیه در این روزگار وانفسای پایتخت فضایی است دلنشین در قلب تهران بزرگ. البته بودن در آن و چرخ زدن در میان کاشی‌ها و نقش برجسته‌ها و ارسی‌ها و گچ‌بری عمارت‌هایش لذت‌بخش است و زیبا. لذا در میان همه‌مرکز شهر و لابلائی صدها مغازه ریز و درشت لوازم یدکی و چاپخانه وجود چنین باغ خرمی کیمیاست. اما...

مسعودیه چون کتابی پرنقش و نگار است که در میان برگ‌هایش از دوران گوناگون یادگاری‌ها جا داده است. بنابراین می‌توان علاوه بر لذت بردن از دسترنج استادکاران خوشنویس و حجار و نقاش و شیشه‌گر، و بیشتر از کیف کردن از صدای بازیگوشانه گنجشک‌های کوچک در کاکل کاج‌ها هنگام غروب، با شنیدن قصه‌ها و گوش دادن به خاطرات این پیر دل‌انگیز مجالی فراهم کرد تا مرغ خیالمان هم به پرواز درآید.

تجربه کتاب نخست قصه‌های طهران و دنباله آن که مدتی است مرا به خود مشغول داشته، باعث شد تا وقتی از سوی دست‌اندرکاران مجموعه مسعودیه پیشنهاد تدوین «قصه‌های مسعودیه» به من شد، بی‌درنگ استقبال کنم.

جا دارد از تمام افراد و موسساتی که در جمع‌آوری مستندات و خاطرات مسعودیه یاری رساندند، و مرا در ادامه این مسیر تشویق کردند، سپاسگزاری کنم؛ مخصوصاً از چند نفر به طور ویژه ممنونم: نخست از مدیریت مجموعه آقای مهدی باقر تجریشی به نمایندگی از طرف شرکت سرمایه‌گذاری ساختمانی عظام (بهره‌بردار کنونی مسعودیه) که برای انتشار کتاب از هیچ حمایتی دریغ نکردند. دوم از آقای التفات شکری آذر که اگر همت ایشان نبود، این کتاب آغاز و انجام نداشت. از سید محمد بهشتی که در سایه حمایت‌های او فرصت کار برایم فراهم شد. از علیرضا شجاع‌نوری که برای نخستین بار ایده نوشتن قصه‌های مسعودیه را مطرح و مرا تشویق کرد. از آقایان اکبر تقی‌زاده، عادل فرهنگی، و امین بداغی به دلیل آنکه دانسته‌های گرانبهایشان در باب مسعودیه را بی‌دریغ در اختیارم نهادند. از سروش عریان به خاطر همراهی در جمع‌آوری تصاویر

و اسناد. از سرکار خانم دکتر اتحادیه و همکارانشان در نشر تاریخ ایران بابت اعتماد و همراهی دلگرم‌کننده‌شان، و سرانجام همسر نازنینم که هم‌پا و همراه من با تمام قصه‌ها آمد و تشویق‌های او برایم بزرگ‌ترین سرمایه بوده و هست.

مطمئناً این نوشته پر از نقص است. زیرا سر در آوردن از تمام قصه‌ها و رازهای جایی با این همه فراز و نشیب کار آسانی نیست. کوشیدم در طول مطالعات در باب قضاوت‌هایی که هیچ پژوهشگری را آسوده نمی‌گذارد، از جاده انصاف خارج و دستخوش هیجان نشوم. از تمام کسانی که می‌توانند در تکمیل اطلاعات بخش‌های مختلف این کتاب کمکی کنند، خواهش می‌کنم از یاری خود مرا محروم نسازند.

سرانجام اینکه در آخرین مراحل چاپ کتاب تحولاتی در وضعیت بهره‌برداری مجموعه پیش آمد که انگار برگی دیگر را بر برگهای این قصه می‌افزاید. اما فرصت برای تغییر متن مهیا نبود و بنابراین نوشته‌ها در باره وضع موجود مسعودیه تا تابستان ۱۳۹۵ معتبر است. به هر حال بیاید از همین جا با هم به سرزمین خاطره‌ها و قصه‌های مسعودیه سفر کنیم و امیدوارم «قصه‌های مسعودیه» در این مسیر هم‌گام خوبی برایتان باشد.

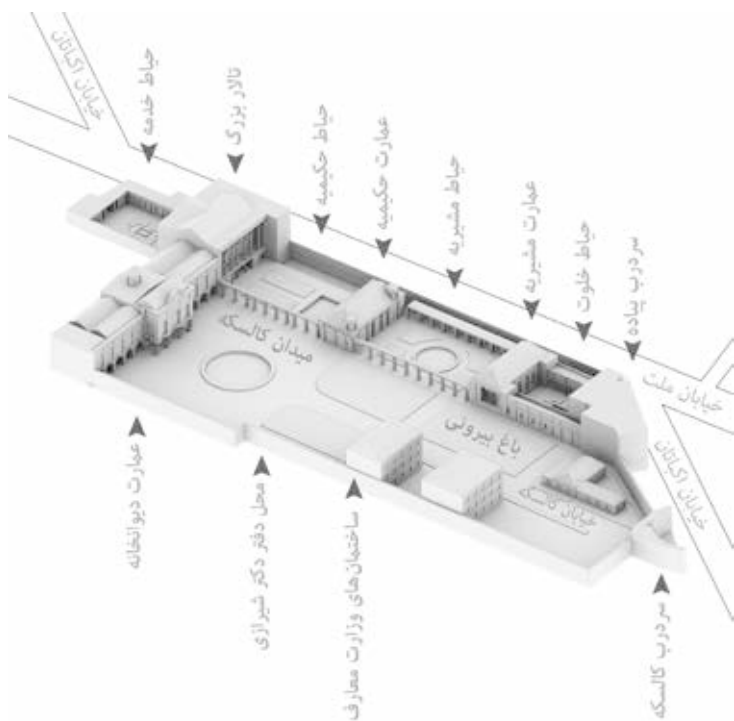
بهنام ابوترابی‌ان

۲۲ بهمن ۱۳۹۴

عمارت مسعودیه

راهنمای مسعودیه

فرض کنید نوروز ۱۴۰۰ است و شما مقابل «سر درب پیاده» در ابتدای خیابان اکباتان ایستاده‌اید و این کتاب را در دست گرفته‌اید و منتظرید تا با قصه‌ها در مسعودیه سفر کنید. نام فضاهای زیر را به یاد بسپارید تا کار را شروع کنیم:

۱. نقشه راهنمای مجموعه مسعودیه در شرایطی که اکنون دارد.